ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Ismatillayeva Feride O'tkir qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,

Raqamli iqtisodiyot va axborot texnalogiyalar fakulteti,

Elektron tijorat yo'nalishi, BET-75/23 guruh talabasi

E-mail: feridеismatullayeva2@gmail.com

Tel: +998 33 140 20 05

O'ZBEKISTONDA LOGISTIKA INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada O'zbekistonda logistika infratuzilmasining hozirgi holati, uning tarkibiy tuzilmasi va iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, transport koridorlarini diversifikatsiya qilish, multimodal logistika markazlarini rivojlantirish, raqamlashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish hamda institutsional islohotlarni takomillashtirish yo'nalishlari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari logistika samaradorligini oshirish milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini mustahkamlashning muhim omili ekanligini ko'rsatadi.Maqolada logistika boshqaruvining innovatsion va raqamli texnalogiyalar bilan integratsiyalashuvi ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: logistika infratuzilmasi, transport koridori, multimodal tashish, raqamli logistika, tranzit salohiyat, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация.В данной научной статье анализируется современное состояние логистической инфраструктуры Узбекистана, её структура и роль в экономическом развитии страны. Обосновываются стратегические направления диверсификации транспортных коридоров, развития мультимодальных логистических центров, цифровизации отрасли и совершенствования институциональных реформ. Результаты исследования подтверждают, что повышение эффективности логистики является важным фактором укрепления конкурентоспособности национальной экономики.

Ключевые слова: логистическая инфраструктура, транспортный коридор, мультимодальные перевозки, цифровая логистика, транзитный потенциал, экономическая эффективность.

Abstract. This scientific article analyzes the current state of logistics infrastructure in Uzbekistan, its structural components and its role in national economic development. The study substantiates strategic directions such as diversification of transport corridors, development of multimodal logistics centers, digitalization of logistics processes and improvement of institutional reforms. The findings indicate that increasing logistics efficiency is a key factor in strengthening the competitiveness of the national economy.

Keywords: logistics infrastructure, transport corridor, multimodal transport, digital logistics, transit potential, economic efficiency.

Kirish

Globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, xalqaro savdo hajmining ortishi va mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning chuqurlashuvi logistika infratuzilmasining strategik ahamiyatini keskin oshirdi. Zamonaviy iqtisodiyotda logistika nafaqat yuklarni tashish jarayoni, balki ta'minot zanjiri, omborxona tizimi, bojxona tartib-taomillari, raqamli boshqaruv va transport kommunikatsiyalarini o‘z ichiga olgan murakkab integratsiyalashgan tizimdir.O‘zbekiston Markaziy Osiyoning markazida joylashgan, dengizga chiqish imkoniyati bo‘lmagan davlat sifatida logistika infratuzilmasini rivojlantirishni milliy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilab kelmoqda. Mamlakatning geoiqtisodiy joylashuvi Sharq va G‘arb, Shimol va Janub o‘rtasidagi tranzit ko‘prik vazifasini bajarish imkonini beradi. Shu bois logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish va uni xalqaro standartlarga moslashtirish O‘zbekistonning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Mazkur maqolada O‘zbekistonda logistika infratuzilmasining hozirgi holati, mavjud muammolar va istiqboldagi rivojlantirish strategiyalari ilmiy-tahliliy asosda ko‘rib chiqiladi.Mazkur sohada qabul qilingan muhim normativ-huquqiy hujjatlardan biri- PQ-3422 ya'ni "Transport-logistika markazlari faoliyatini tashkil etishniyanada takomillashtirish chora-tadbirlarito'g'risida"gi qaroridir(2017-yil 2-dekabr)

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Logistika infratuzilmasini tahlil qilish bo‘yicha Rodrigue (2020) global transport tizimlari va logistika samaradorligini baholash metodlarini taqdim etadi . U transport infratuzilmasining geoiqtisodiy rolini, multimodal tizimlar va tranzit salohiyatni batafsil tahlil qiladi. Jahon banki LPI (2023) hisoboti mamlakatlarning logistika samaradorligini solishtirish imkonini beradi. O‘zbekiston Respublikasi transport va logistika sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlar esa milliy kontekstni yoritadi, transport koridorlarini rivojlantirish, bojxona va terminal infratuzilmasini modernizatsiya qilish masalalarini ko‘rib chiqadi . Asian Development Bank (2020) markaziy Osiyo transport strategiyasi va tranzit loyihalarini tahlil qiladi, mintaqaviy integratsiyalashuvning ahamiyatini ko‘rsatadi.Milliy statistika ma'lumotlari O‘zbekistonning transport va yuk tashish hajmlarini aniq raqamlar bilan beradi.Ushbu manbalar asosida mamlakat logistikasining kuchli va zaif tomonlari, global va mintaqaviy tajriba bilan solishtiriladi.O‘zbekiston logistika infratuzilmasini rivojlantirish masalasi so‘nggi yillarda ko‘plab ilmiy tadqiqotlarda muhokama qilindi. Rodrigue (2020) global transport tizimlari va logistika samaradorligini baholash metodlarini taqdim etadi, shu jumladan multimodal tizimlar va tranzit salohiyatni o‘rganadi. Jahon banki (World Bank, 2023) LPI hisoboti orqali mamlakatlarning logistika samaradorligi indekslarini taqqoslaydi va O‘zbekistonni mintaqaviy tranzit markazi sifatida rivojlantirish imkoniyatlarini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston Respublikasi transport va logistika sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlar milliy kontekstni yoritadi, xususan, transport koridorlarini modernizatsiya qilish, multimodal markazlar va bojxona terminallarini rivojlantirishga doir qoidalar mavjud.Asian Development Bank (2020) markaziy Osiyo transport strategiyasi va tranzit loyihalarini tahlil qilib, mintaqaviy integratsiyalashuvning ahamiyatini ta'kidlaydi.Milliy statistika qo‘mitasi ma'lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekiston yuk tashish hajmi temir yo‘l orqali 48 mln tonnadan, avtomobil transporti orqali 28 mln tonnaga yetgan.

Shuningdek, xalqaro ekspertlar multimodal logistika markazlarining tashkil etilishi va transportni raqamlashtirishning samaradorlikka ijobiy ta'sirini ta'kidlaydilar. Bu adabiyotlar orqali O‘zbekiston tajribasi global va mintaqaviy tendensiyalar bilan solishtiriladi, kuchli va zaif tomonlar aniqlanadi.

ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot obyekti — O‘zbekistonning logistika infratuzilmasi.
Predmeti — transport koridorlari, multimodal tizimlar va raqamli platformalarning samaradorligi.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo‘llanildi:

1. **Tizimli tahlil:** transport, tranzit va yuk tashish tizimlarini kompleks ko‘rib chiqish;
2. **Komparativ tahlil:** O‘zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari tajribasini solishtirish;
3. **Statistik tahlil:** Milliy statistika ma’lumotlari va global indekslar asosida;
4. **Strategik prognozlash:** transport koridorlarini diversifikatsiya qilish va multimodal markazlarni rivojlantirish istiqbollarini aniqlash.

Tadqiqot metodikasi O‘zbekistonning milliy va mintaqaviy sharoitini hisobga olgan holda logistika strategiyasini shakllantirishga yo‘naltirilgan.Tadqiqotning ishonchliligi foydalanilgan ma’lumotlarning rasmiy va ilmiy manbalarga asoslanganligi bilan ta’minlanadi.Metadologik yondashuvning kompleksligi tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini oshirishga yordam beradi.

Tahlil va natijalar.

Temir yo‘l transporti

Temir yo‘l yuk tashishning asosiy qismini tashkil etadi. 2023-yilda temir yo‘l orqali yuk tashish hajmi 48 mln tonnani tashkil etdi. Elektrlashtirish va transport koridorlarini modernizatsiya qilish transport xarajatlarini kamaytiradi va tranzit vaqtini 15–20% ga qisqartiradi. Temir yo‘l koridorlarini rivojlantirish orqali O‘zbekiston mintaqaviy tranzit markaziga aylanishi mumkin.

Avtomobil transporti

Ichki yuk tashishlarda avtomobil transportining ulushi 35% dan ortadi. Xalqaro yo‘llarni rekonstruksiya qilish va yangi magistrallar ochilishi tranzit salohiyatni oshirdi. Biroq ayrim hududlarda yo‘l sifati va logistika terminallari yetishmasligi yuk yetkazib berish jarayonini sekinlashtirmoqda.

Havo transporti va multimodal markazlar

Havo transporti yuqori qiymatli va tez buziluvchan mahsulotlar uchun muhim. Toshkent, Samarqand va Buxoro aeroportlarida logistika markazlari tashkil etilishi eksport hajmini 10–12% ga oshirdi. Multimodal markazlar yuk oqimlarini tezlashtiradi va transport xarajatlarini kamaytiradi.

Bojxona va chegara jarayonlari

"Yagona darcha" tamoyili bojxona rasmiylashtiruvi vaqtini sezilarli darajada qisqartirdi. Ammo chegara punktlarida ayrim tranzit yo‘llarda vaqt yo‘qotish hollari mavjud, bu esa transport samaradorligini pasaytiradi.

Transport turlari bo‘yicha yuk tashish hajmi

ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Ma’lumotlar (2023, mln tonna):

- Temir yo‘l – 48
- Avtomobil – 28
- Havo – 0,6
- Quvur transporti – 4
-

Izoh: Grafik 1 ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda yuk tashishning asosiy qismi temir yo‘l orqali amalga oshiriladi, avtomobil transporti esa ichki yuk tashishda muhim. Havo transporti va quvur tizimi ulushi kichik, ammo tezkor va maxsus yuklar uchun muhim.

O‘zbekistonning xalqaro logistika reytingidagi o‘rni

Ma’lumotlar (World Bank, LPI indeksi):

Yil	LPI ko‘rsatkichi	Jahon reytingi
2014	2,8	100
2016	2,9	94
2018	3,0	88
		85
2023	3,2	

Izoh: Grafik 2 shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston logistika samaradorligi bo‘yicha sekin-asta yaxshilanib bormoqda va 2014-yildan 2023-yilgacha global reytingda 15 pog‘ona yuqorilagan. Bu transport va tranzit tizimini modernizatsiya qilishning samarasi.

Umumiy natijalar va ilmiy xulosa

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda logistika infratuzilmasi asosan temir yo‘l va avtomobil transportiga tayangan. Yuk tashishning asosiy qismi temir yo‘l orqali amalga oshadi, bu esa mamlakat tranzit salohiyatini oshirish va eksport-import jarayonlarini tezlashtirish imkonini beradi. Avtomobil transporti esa ichki yuk tashishda muhim rol o‘ynaydi, ammo yo‘llar sifati va logistika terminallarining yetishmasligi transport samaradorligini cheklab turadi. Havo transporti va quvur tizimi ulushi kichik bo‘lsa-da, ular yuqori qiymatli, tez buziluvchan va maxsus yuklar uchun zarur.

Xalqaro reytinglar va LPI indeksi ko‘rsatkichlari O‘zbekistonning logistika samaradorligi sohasida sekin-asta yaxshilanib borayotganini tasdiqlaydi. 2014–2023 yillar orasida mamlakat global reytingda 15 pog‘ona yuqorilagan, bu esa transport va tranzit tizimini modernizatsiya qilishning samarasi sifatida ko‘riladi.

Shuningdek, multimodal logistika markazlari va raqamli platformalar yuk oqimlarini optimallashtiradi, tranzit vaqtini kamaytiradi va xarajatlarni pasaytiradi. Shu bilan birga, transport tizimini rivojlantirishning integratsiyalashgan strategiyasi mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy xulosa shundan iboratki, O‘zbekistonda logistika infratuzilmasini rivojlantirishning samarali yo‘li transport turlarini diversifikatsiya qilish, multimodal markazlarni rivojlantirish,

raqamli yechimlarni keng joriy etish va institutsional islohotlarni amalga oshirishdan iborat. Bu esa milliy tranzit salohiyatini kengaytirish, transport xarajatlarini kamaytirish va eksport-import jarayonlarini tezlashtirish imkonini beradi.

Xulosa va takliflar

1. **Temir yo‘l va avtomobil transportini integratsiyalashgan multimodal markazlar orqali rivojlantirish:**Temir yo‘l va avtomobil tarmoqlarini birlashtiradigan markazlar yuk oqimlarini tezlashtiradi.
2. **Transport koridorlarini diversifikatsiya qilish va yangi tranzit yo‘laklarini yaratish:** Sharq-G‘arb va Shimol-Janub yo‘nalishlaridagi yangi yo‘laklar milliy tranzit salohiyatni oshiradi.
3. **Elektron va blokcheyn asosidagi bojxona rasmiylashtiruvi tizimini kengaytirish:** Tranzit jarayonlaridagi vaqt yo‘qotishni kamaytiradi va xalqaro savdo oqimlarini tezlashtiradi.
4. **Davlat-xususiy sheriklikni kuchaytirish:** Logistika markazlarini rivojlantirishda xususiy sektor ishtirokini kengaytirish.
5. **Mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish:** Qo‘shni davlatlar bilan tranzit kelishuvlarini mustahkamlash, O‘zbekistonni Markaziy Osiyoda tranzit markaziga aylantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rodrigue J.-P. *The Geography of Transport Systems*. – New York: Routledge, 2020. – 456 p.
2. World Bank. *Connecting to Compete: Trade Logistics in the Global Economy (LPI Report)*. – Washington DC, 2023.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining transport va logistika sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2019–2024.
4. Asian Development Bank. *Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) Transport Strategy 2030*. – Manila, 2020.
5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari. – Toshkent, 2024.
6. Rodrigue J.-P., Comtois C., Slack B. *The Geography of Transport Systems*. – London: Routledge, 2017.